

Խ. Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ հայ նոր և նորագույն գրականության
և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի հայցորդ

**ՌՈՒԲԵՆ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆԻ §ՈՐԴԱՆ ԿԱՐՄԻՐ՝ ՎԻՊԱԿԸ ՈՐՊԵՍ ՀԱՅ
ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԻՇՈՂՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆՔ**

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. հիշողության շարունակական արձագանք, մարդկային-բարոյական սկզբունքներ, ազգային խառնվածքի ու պատմության ընդհանրացում, ազգային հիշողություն, կենսափիլիսոփայություն:

Ключевые слова и выражения: продолжительное эхо памяти . Человеческие-моральные принципы, обобщение национального темперамента и истории, национальная память, биофилософия.

Key words and expressions: continuous reaction of memory, human moral principles, generalization of national character and history, national memory, biophilosophy

Ռ. Հովսեփյանի «Որդան կարմիր» վիպակը մեր անցյալի վավերագրությունն է, որ սերունդների միջոցով պահ է տալիս ազգային ցավն ու ողբերգությունը: Այն հայ ժողովրդի հիշողության շարունակական ու չընդհատվող արձագանքն է, քանի որ որդան կարմիրի ցուլը մեր արմատներում ու հիշողության մեջ է:

Որդանը միայն ներկ չէ, դա պատմությունն է, տարիների ու դարերի հիշողությունը, որ պետք է հանել մոռացության փոշիներից, փայփայել սուրբ մասունքի նման, քանզի «անցնող յուրաքանչյուր օր երկրի երեսից պակասեցնում է որդան կարմիրների հազվագյուտ ցեղը»¹:

Գլխավոր հերոսը Լևոն պապն է, ում պայծառ ու լուսավոր կերպարի հետ անմիջականորեն առնչվում են մյուս կերպարները՝ կույր Մարիամը, կոշկակար Հայկը, Նենեն, Վահանը, տիկին Սոֆին, Արշակը, Լյուսի Թառայանը, մյուսները: Նրանց մի յուրահատուկ փայլ է հաղորդում Լևոն պապի կերպարը, մարդ, ում մեջ «խտացված է օրերի կենսական ջիղը, տոհմի հիշողությունը, որոնք և գոյատևելու ամուր պատվարներ են»: Գրողը «...Լևոն Սիմոնյանի՝ տոհմի նահապետի կերպարը դարձնելով վիպակի գլխավոր «արյունատար երակը», հիշողությունների մերթ ամբողջական,

¹ Հովսեփյան Ռ., Ես ձեր հիշողությունն եմ, Երևան, 2003, էջ 43

մերթ հատվածային օղակներով հյուսում է մի ամբողջ գերդաստանի պատմություն»²:

«Չեմ թաքցնում՝ ես շատ եմ ուզում, թեկուզն անկատար-թերի, թողնել իմ տոհմի առասպելը», - խոստովանում է Ռ. Հովսեփյանը, իր պատմություն-առասպելի մեջ խտացնելով մեծ խորհուրդ, մարդկային-բարոյական ուրույն սկզբունքներ: Իր ձևառճական կառուցվածքով, գաղափարական ու գեղարվեստական ուղղվածությամբ «Որդան կարմիրը» հենց միտում է մարդկային-բարոյական արժեքների և տոհմի հիշողության պահպանման իդեալին»³:

Լևոն պապը ծառս է լինում իրականության դեմ՝ փորձելով փրկել իր կյանքի երազանքը՝ որդան կարմիրը: Եվ «որքան էլ ճակատագիրը կյանքի տարբեր խաչուղիներում ծանր հարվածներ է պատրաստել նրա համար՝ երազանքը մնացել է բարձրում, հոգին՝ ջահել, որոնող, դիմադրողունակ: Ու որքան էլ այդ հարվածներից «կծկվում էր Լևոնի սիրտը, բայց ապրել էր պետք ու չկորցնել: Նա շատ էր կորցրել...»⁴:

Հեղինակը Լևոն պապի բարդ կենսապատումի մեջ ընդհանրացնում է մեր ազգային խառնվածքն ու պատմությունը, բացահայտում իրականության ու պատմության ընդհանուր գծերն ու յուրահատկությունները:

«Որդան կարմիր», վիպակի սկզբում գրողը փորձել է հիմնավորել, թե մանկության տպավորություններն ինչ դեր ունեն տարիներ հետո...»...բայց մանկությունը երևի հենց դրա համար է հրաշք տարիք համարվում, որ ականջի պոչով լսածդ նույնիսկ կարողանում է անմնացորդ լուծել արյան մեջ՝ քեզ պարզնելով այն խաբկանքը, թե մի ժամանակ եղել ես ամենագո»⁵:

Անդրադառնալով պատմության ցավոտ էջերին, այնուամենայնիվ, հեղինակը հաստատում է այն միտքը, որ ինչպիսին էլ լինի մեր պատմությունը, այն մեր հիշողությունն է, առանց որի ապրելն անհնար է ու անիմաստ: Դարեր ու տարիներ շարունակ ապրելու մեր կերպը արևի տակ մեր արյան կանչն է ու մեր շարունակական հիշողությունը, որի մեջ նաև մեր հայացքն է՝ ուղղված ապագային, որի մեջ մեր անցյալի դասերն են ու մեր արժեքները, որով ճանաչելի ենք դարձել աշխարհին:

² Արզումանյան Ս., Խորհրդահայ վեպը, Երևան 1990, էջ 445

³ Նույն տեղում:

⁴ Նույն տեղում, էջ 446

⁵ Արզումանյան Ս., Խորհրդահայ վեպը, գիրք 4, Երևան, 1990, էջ 444:

Լևոն պապը և նրա միջավայրի մյուս մարդիկ հենց այդ պատմության շարունակական հիշողության կրողներն են, ովքեր մեր դարավոր հիշողությունը մոտեցնում են տարածության և ժամանակի մեջ: Այդ հիշողության կրողը տվյալ դեպքում Լևոն պապն է՝ իր երկրի մասին պարզ ու խճճված պատմություններով, փախստականների, ոսկու կճուճի տեղ կավե կճուճում հայտնաբերած հիշատակարանի ու որդան կարմիրի իրականությամբ ու հիշողություններով:

Պատմության ու ճակատագրի զուգահեռ ընթացքը գրողի գրչի տակ վերածվել է հուզիչ ու քնարական մի պատումի, որը մեր անցյալի վավերագրություն է, որը նաև սերունդների միջոցով մեր օրերին է փոխանցում ու պահ տալիս անցած ու անցնող պատմության կարևորագույն իրադարձությունները, որոնք հաճախ փոխել են մեր պատմության ընթացքը՝ ժամանակին պահ տալով մեր ազգային ցավն ու ողբերգությունը:

Արաբ մի հեղինակի միտքը մեջբերելով՝ թե հայերի համար որդան կարմիրը գույնն է կանանց, երեխաների և ուրախության, ուսուցիչ Մաթևոսյանը գտած կճուճի մեջ ոսկի ակնկալող ընտանիքի անդամների հիասթափված հայացքների ներքո փորձում է հավաստել, որ գոնե իր համար կճուճի պարունակությունն ավելին արժե, քան ոսկին, եթե դրանք կորած կարմիր որդերի այն հազվագյուտ տեսակից են, որոնցից հայ ժողովուրդը կարմիր ներկ է ստացել և այդ ներկով անգամ մատյաններ ծաղկել...

Վիպակը անդրադարձ է մեր պատմությանը՝ սկսած մագաղաթների վրա աշխատող գրիչներից, մեր դարավոր պատմությունն իրենց մեջ ամփոփող ձեռագրերից: Անցյալի և ներկայի փոխկապերի մեջ որդան կարմիրի խորհրդանիշի կողքին գրողը փաստում է հայ ժողովրդի հոգևոր հարստության պերճախոս վկային, մեր ժողովրդի իսկական անձնագիրը դարձած Երևանի Մաշտոցի անվան մատենադարանը, մատնանշում է հայ ժողովրդի դարավոր մշակութային բացառիկ արժեքները, կարևորում նրանց դերը:

Պատմությունը միայն ցավի ու տառապանքի ճանապարհ չէ. այն մեր հպարտությունն է, քանզի մենք աշխարհին զարմացնելու բան ունենք՝ մեր մագաղաթյա ձեռագրերը: Թերևս միայն մենք կարող ենք անգլիացուն, գերմանացուն, ֆրանսիացուն և ուրիշների զարմացնել տասնութ գրամ կշիռ ունեցող, լուցկու տուփից էլ փոքր ձեռագրով, բաղկացած 104 նուրբ թերթերից և պատրաստված նորածին գառան մորթուց...

«Որդան կարմիրը» մեծ ու ազնիվ բարոյականության հաստատման երկ է, գեղեցիկի ու մարդկայինի հաստատման երկ»⁶:

Ս. Ասրյան

**Ռուբեն Հովսեփյանի «Որդան կարմիր» վիպակը որպես հայ ժողովրդի
հիշողության շարունակական արձագանք
Ամփոփում**

«Որդան կարմիրը» հայ ժողովրդի շարունակական հիշողությունն է, որի արձագանքը փոխանցվում է սերնդեսերունդ. հենց այդ արձագանքի արտացոլումն է Ռ. Հովսեփյանի «Որդան կարմիր» վիպակը:

Ռուբեն Հովսեփյանի «Որդան կարմիր» վիպակը հայ ժողովրդի հոգևոր մաքառումների, նրա անմար հիշողության, ազգային խառնվածքի ու կենսափիլիսոփայության ընդհանրացումներից մեկն է:

Որդան կարմիրը միայն ներկ չէ, այն պատմություն է ու հիշողություն, որ պետք է մաքրել մոռացության փոշուց ու փայփայել սուրբ մասունքի պես:

Վիպակի գլխավոր կերպարը Լևոն պապն է, ում մեջ խտացված է «օրերի ջիղը, տոհմի հիշողությունը»: Հենց նա է, որ ծառս է լինում իրականության դեմ, փորձում փրկել իր կյանքի երազանքը՝ որդան կարմիրը:

С. Асрян

**Повесть «Вордан кармир» - продолжительное эхо памяти армянского народа
Резюме**

В статье мы попытались обосновать важность проблем, затронутых в повести. Времена меняются, а история и память остаются, передаваясь как наследие, как ценность. Повесть – это документирование нашего прошлого, которая через поколения передает нашу национальную боль и трагедию.

S. Asryan

**The tale «Vordan Karmir» in a long memory of the Armenian people
Summary**

We have tried to substantiate the importance of the issues raised in the tale. Time is running but the history and the memory still remain, being inherited to the generations as value. The tale is the evidence of our past which transmits our national pain and tragedy by generations.

⁶ Նույն տեղում: